

A TRIANONI BÉKE ÉS A FRANCIA SZOCIALISTÁK

BARTÓK BÉLA

„Ennek a lapnak egyszerűen nincs álláspontja – mondta Lenin 1920. június 29-én Moszkvában a francia szocialista párt küldötteinek miközben a kezében tartotta a l’Humanité nevű francia szocialista napilapot, majd így folytatta – Sőt, nap mint nap gyakran ugyanazon az oldalon egymásnak ellentmondó állítások látnak napvilágot. Egyes szerzők mint önök, védelmükbe veszik az orosz forradalmat, mások nyíltan harcolnak ellene és szétzúzására szólítják fel saját országuk imperialistáit. Egyesek a leglaposabb oportunizmust hirdetik, mások küzdeni próbálnak e végzetes magatartás ellen. Hogy képzelik, hogy a dolgozók kiismerjék magukat ezen ellentmondó kijelentések útvesztőjében? A párt lapjának az a feladata, hogy neveljen, magyarázzon, népszerűsítse azokat az eszméket, amelyek felszabadulásukhoz fogják elvezetni a dolgozókat. Ezt a feladatot azonban világosan meg kell fogalmazni, s nyilvánvalóan csak azokra szabad rábízni, akik az erélyes és jól szervezett proletárharc nevében fogják elvégezni.”¹ A francia elvtársak túl szigorúnak ítélték Lenin véleményét, de őt állítólag mindig ez a durvaságig menő nyers őszinteség jellemezte munkatársaival szemben. Bolsevik szempontból Leninnek teljesen igaza volt, hiszen a francia szocialista párt központi lapját valóban ez a zavarosság jellemezte, mert nem képviselt következetes kommunista álláspontot, tehát nem szolgálta az orosz bolsevikok érdekeit, de ez csak neki jelentett ideológiai zűrzavart, más oldalról tekintve ez sokkal inkább az ideológiai sokszínűség, a pluralista gondolkodás végeredményben pedig az általa kárhozottat demokrácia jele volt. Amit pedig a kommunista sajtó feladatáról mondott, az annak a klasszikus tételnek a meghatározása volt, hogy a pártlap a kommunista párt harcának eszköze a hatalomért folytatott harcban. De kinek az eszköze volt a l’Humanité a trianoni béke időszakában?

A következő dolgozat arra tesz kísérletet, hogy bemutassa, hogyan tudósította a Francia Szocialista Párt lapja olvasóit a Magyarországgal folyó béketárgyalásokról és a béke aláírásáról. Milyen ideológia tükröződött 1919 decembere és 1920 júniusa között a magyarországi eseményekről szóló híradásokban? Hogyan értékelték a lap munkatársai győztes hazájuk és a legyőzött közép-európai ország kapcsolatát? Egyáltalán: mekkora érdeklődést keltett ez az esemény a párt lapjában?

Miért éppen Franciaországot választottuk kutatásunk témájául? Nemcsak történészek számára tanulságos és elgondolkodtató megvizsgálni más nemzeteknek

¹ *Marcel Cachin: Írások és arcképek. Válogatta: Marcelle Hertzog-Cachin. Budapest, é.n. 77.*

rólunk alkotott képét, egy-egy történelmi eseményünkkel kapcsolatos véleményét, de egy olyan traumatikus szindróma mint a trianoni béke feldolgozásában valamelyest segíthet, ha nem egyedül saját vitustáncunkat járjuk, de megpróbáljuk a másik fél gondolkodását is megérteni. Miért éppen a francia szocialisták szemszögéből próbáltunk Magyarországot szemlélni? Ha a földrajzi távolság egy horizontális aspektust tesz lehetővé, a munkásság véleménye egy vertikális spektrumot adhat a diplomáciatörténetre alapozott feldolgozások mellett. A l'Humanité véleménye azonban közvetlenül nem a francia munkásság nézeteit tükrözte a magyarországi eseményekről, hanem sokkal inkább a baloldali gondolkodású francia értelmiség sajátos interpretációja volt a békével kapcsolatos tárgyalásokról. Azoknak az entellektüeleknek az eszmei világát, akik 1920-ban már a reformista szocializmusban csalódva a bolsevizmus felé kacsingattak.

A kutatáshoz a l'Humanité 1904 és 1944 közötti számainak archívumát használtuk fel, amely szabadon hozzáférhető a Franciaországi Nemzeti Könyvtár (Bibliothèque Nationale de France) elektronikus könyvtárának honlapján.² Bár Magyarország részvétele a békekonzferencián már 1919 nyarától aktuális volt és egy új – az antant által legitimnek tekintett – kormány megalakításától függött, a kutatást csak az 1919. december 1. és 1920. június 31. közötti időszakra szűkítettük le. A hét hónap alatt megjelent sok-sok Magyarországgal kapcsolatos tudósításból igyekeztünk a békeszerződéssel kapcsolatosakat kiragadni, de ez a válogatás nem volt könnyű, mert a kérdéskör szorosan összefüggött a királyság visszaállításának és a fehérterror problémájával, és ezért szubjektív módon azokat a cikkeket, amelyek túlnyomórészt ezzel a két üggyel foglalkoztak, ki kellett hagyni a vizsgálódásból.

A mozgalom és lapja

A szocializmus eszméje tulajdonképpen Franciaországban született és a társadalmi igazságosság célját tűzte a zászlajára, de sosem lett olyan egységes politikai mozgalom, amelyre szükség lett volna a radikális reformok kikényszerítéséhez. Ennek egyik oka az volt, hogy viszonylag későn kezdődött el az ipari forradalom és azután is vontatottan haladt, ezért a gazdaságban a kistermelők jelentős befolyással rendelkeztek és nem jött létre egy homogén munkásság. A másik ok az volt, hogy már Marx előtt is voltak a társadalmi és gazdasági életet átalakítani akaró programok, vagyis az elmélet sokkal fontosabb volt mint a gyakorlati politika. A század végére 5 irányzat alakult ki a munkásmozgalomban. A marxistákat Jules Guesde és Paul Lafargue, Marx veje vezette, az Edouard Vaillant vezette blanquisták pedig inkább radikálisak, gyakorlatiasabbak és rugalmasabbak voltak ezért később a bolsevikok elődeinek tekintették őket. A harmadik csoportot Pierre Brousse követői alkották, akik a reformokban

² <http://gallica.bnf.fr> (A letöltés ideje: 2010.11.10.)

bíztak és a békés demokratikus fejlődésben hittek. Ők voltak a posszibilisták. Közülük vált ki a negyedik szárny, Jean Allemane csoportja, mely ennél határozottabb politikát akart folytatni és a szakszervezetek erejére támaszkodott. Végül az ötödik frakciót független szocialistáknak vagy miniszterialistáknak nevezték, mert nem tartoztak egyik csoporthoz sem, viszont olyan jelentős politikusok tartoztak közéjük mint Alexandre Millerand, René Viviani, Aristide Briand és Jean Jaurés. A II. Internacionálé amszterdami kongresszusa szólította fel a franciákat az egységes vezetésre, így 1905-ben megalakult a Section Française de l'Internationale Ouvrière (SFIO), amely elméletileg nagyon forradalmi volt, gyakorlatilag pedig folytatta a reformista többség mérsékelt és demokratikus programjának megvalósítását. Fontos tényező volt a francia szocializmus fejlődésében, hogy a párt és a szakszervezeti mozgalom nem segítőtje hanem vetélytársa volt egymásnak, és amíg az előbbi inkább értelmiségi és elméleti tevékenységet folytatott és igen kiterjedt szellemi háterszága volt, a szociális helyzet javításáért vívott küzdelem a szindikátusok feladata volt.³ A nemzet és a köztársaság azonban 1792-ben született, ezért a 19. század túlnyomó részében a nacionalizmus baloldali értékrendnek számított Franciaországban és a demokratikus köztársaságot fenyegető külső erők ellen a szocialisták mindenkor készek voltak a polgári politikusok mellé állni. „A szocialisták túlnyomó többségének republikánizmusa kétségtelen előnyökkel járt (például beemelte a proletariátust a politikai nemzetbe), de egyszersmind csapdának is bizonyult a munkásmozgalom számára. Az egyetlen forradalmi nemzetet és teremtett művét, a Köztársaságot magasztaló nyelvezet könnyebben vezetett a verduni vérszivattyúhoz mint azt a francia szocialisták képzelték volna.”⁴

1914. július 28-án a SFIO kiadott egy felhívást a következő szöveggel: „Le a háborúval! Éljen a szociális köztársaság! Éljen a nemzetközi szocializmus!” Ez a manifesztum azt mutatta, hogy a szocialisták abban a pillanatban szilárdan a háború ellen voltak. Három nappal később Jaurést meggyilkolta egy nacionalista, és augusztus 2-től elkezdődött a párt átalakulása, különösen Edouard Vaillant, a veterán kommunár beszédének hatására, aki bejelentette, hogy „az agresszió jelenlétében a szocialisták mindannyian teljesítik kötelességüket a haza érdekében.”⁵ Augusztus 4-én a szocialisták megszavazták a hadi hiteleket és augusztus 26-án a kormány megalakulása során a blanquisták és a guesdisták képviselték magukat a Szent Egység⁶ kormányában. 1914-ben tehát a SFIO nagy többséggel – minden korábbi programjával ellentétben – megszavazta a háborús felha-

³ Balázs Gábor: *À la recherche du temps perdu... avagy mi a baj a francia szocialistákkal?* Beszélő, 2009. július–augusztus.

⁴ Balázs Gábor: *Nemzet és baloldal Franciaországban.* Mozgó Világ, 2010. március.

⁵ <http://www.assemblee-nationale.fr> (A letöltés ideje: 2010.11.10.)

⁶ Az Union sacrée egy politikai mozgalom neve volt, amely minden francia politikai és vallási irányzatot összefogott az első világháború kirobbanásától kezdve. SFIO és a szakszervezeti szövetség is csatlakozott hozzá.

talmazást. „A francia szocialista párt vezetősége tele van a burzsoázia legkorumpáltabb elemivel, fiskálisokkal, kijárókkal, újságírókkal, azokkal a kétes figurákkal, akik minden államban a szinten vannak.”⁷ – írta róluk egy magyar publicista 1917-ben. Kevés szocialista maradt a háború ellenzője, például a Fernand Lorient⁸ vezette Bizottság a Nemzetközi Kapcsolatok Helyreállításáért (CRRI), és a kevésbé radikális kisebbség Jean Longuet vezetésével, aki megalapította a *La Populaire* című újságot.⁹

Amikor 1917 márciusában kirobbant az orosz forradalom, a francia nemzeti gyűlés háromfős küldöttséget indított Pétervárra, amelynek Marcel Cachin¹⁰ is tagja volt, akire nagy hatást gyakorolt az orosz nép forradalmi hangulata és a szovjetek tevékenysége. „Láttam az orosz forradalmat és vele tartok!” – írta.¹¹ Az orosz események hatására Franciaországban is nőtt az elégedetlenség és a harag a politikai rendszerrel szemben. 1917 májusában egy hónap alatt 107 katonai ezred lázadt fel és a fegyveres összetűzéseket kegyetlen megtorlás követte. Nyáron már egymást érték a sztrájkok, tüntetések, ezért szeptemberben az új kormányban már nem volt szocialista miniszter. A bolsevik hatalomátvétel tovább szította a kedélyeket Franciaországban is és 1918 folyamán csak fokozódott a nyugtalanság. Ekkor lett a párt főtitkára Ludovic-Oscar Frossard,¹² a *L’Humanité* főszerkesztője pedig Cachin. A németekkel kötött fegyverszünet napján nagyszabású tüntetések bontakoztak ki Szovjet-Oroszország mellett, decemberben pedig francia csapatok szálltak partra Ogyesszában, hogy szembe szálljanak a bolsevikokkal. Nagy felháborodást váltott ki 1919 márciusában Jeanne Labourbe oroszországi francia kommunista nő meggyilkolása, majd áprilisban kirobbant a francia fekete-tengeri flotta felkelése. Ezek és a május 1-jei

⁷ *Kádár Endre*: A francia szocialisták. Nyugat, 1917. 3.

⁸ Fernand Lorient (1870–1932) a SFIO aktivistája volt a háború előtt, de 1915-ben szembefordult a párt kormányzati részvételével és háborúpárti politikájával. A baloldali csoport tagjaként az FKP egyik alapítója volt, de 1926-ban kilépett.

⁹ A *La Populaire de Paris*-t 1916-ban alapították a háborút ellenző szocialisták. Első szerkesztője Jean Longuet, Marx unokája volt. Miután a *L’Humanité* a kommunistáké lett, a *Populaire* vált a SFIO hivatalos lapjává. Főszerkesztője Léon Blum volt 1921–1950 között kisebb szünetekkel. Nem volt olyan népszerű mint a *L’Humanité*, mert 1939 végén kb. 60 ezer példányban adták ki.

¹⁰ Marcel Cachin (1869–1958) 1893-ban végezte el a bordeaux-i egyetemet és ott maradt filozófiát tanítani. Hamar belépett a szocialista pártba és parlamenti képviselő lett. A háború idején támogatta a nemzeti egység politikáját és a háborút is, de 1917-ben Oroszországba utazott. 1920-ban a Francia Kommunista Párt egyik alapítója volt, aki helyeselte az orosz forradalmat és a bolsevizmust. 1918–1958 között volt a *L’Humanité* igazgatója és 88 éves korában első külföldiként kitüntették a Lenin-renddel.

¹¹ *Jean Freville*: Így született a francia kommunista párt. Budapest, 1951. (A továbbiakban: Freville 1951.) 50.

¹² Ludovic-Oscar Frossard (1889–1946) 1918-tól volt a SFIO főtitkára, 1920-ban az FKP főtitkárának választották, 1923-ban kizárták, visszatért a SFIO-ba és 1935–1940 között hét kormányban volt miniszter.

nagy párizsi tüntetés, ahol az utcai harcoknak egy halálos áldozata is volt, mind azt jelezték, hogy a francia társadalom és a politikai élet súlyos válságba süllyedt.

A moszkvai III. Internacionálé vagy későbbi nevén a Kommunista Internacionálé megalakulása még jobban megosztotta a francia szocialista pártot és még inkább elmélyítette az egyébként is meglévő ideológiai ellentéteket. A pártnak 1914 júliusában mintegy 93 ezer tagja volt, ez a szám a vezetők háborúpárti magatartásának hatására 1916 végére 24 ezerre csökkent, 1918-ban viszont újra növekedésnek indult, az év végére elérte a 34 ezret, 1920 elejére pedig a 133 ezret.¹³ A legfontosabb kérdés azonban az volt, hogy miként foglaljon állást a nemzetközi kérdésekben. A régi mérsékelt és konzervatív II. Internacionáléhoz csatlakozzon vagy az új és radikális (bolsevik) III. Internacionáléhoz? 1919 áprilisában úgy döntöttek, hogy feltételeken visszatérnek a régi munkásszövetségbe, de májusban a radikálisok már megalakítottak egy bizottságot a III. Internacionáléhoz való csatlakozás érdekében. A lapjuk a Bulletin communiste volt, de nem volt bázisuk és túlságosan elméleti jellegű tevékenységet végeztek. Az 1919–1920-as esztendőket a munkásmozgalom jelentős növekedése jellemezte, mert például a CGT 1919-ben megkétszerezte a létszámát. A szociális küzdelmek is fokozódtak, hiszen 1919 márciusában sztrájkok kezdődtek a bányákban, a textiliparban és a bankokban és ezek erősebb nyomást gyakoroltak az államra mint a parlamenti szocialisták. A párt ennek ellenére elutasította az általános sztrájk kihirdetését, 1920 februárjában a strasbourgi kongresszuson pedig a tagok 92%-ban elfogadták a SFIO kilépését a II. Internacionáléból, mivel lejáratta magát a háborút támogató magatartásával. A szociális előnyök ellenére, amelyeket a munkások a kollektív szerződésről szóló törvényekkel vagy a 8 órás munkanap kiharcolásával szereztek meg, 1919-ben május 1-jén 500 ezer tüntető vonult fel Párizsban és a zavargásoknak egy halálos áldozata volt. A CGT létszáma másfél millió taggal növekedett. Az 1919-es esztendőben Franciaországban 2206 sztrájkot és 1 160 000 sztrájkolót számláltak.

Az 1919. novemberi választások előtt alakult meg a Nemzeti Blokk¹⁴ és a pártok a hazafias Szent Uniót akarták folytatni, amelynek Georges Clemenceau volt a vezére. A kisebb baloldali pártok még a közös listán indultak, de a SFIO már kivonult. Az 1919. november 16-i törvényhozási választás előtti kampány főként két téma körül forgott. Az egyik a patriotizmus volt, ami a Szent Unió, a leszerelt katonák és a versailles-i szerződés előtérbe állításával hívta fel magára a figyelmet. A Nemzeti Blokk kampányát nagy részben a „Németország fizetni fog!” szlogenre alapozta. A másik kampánytéma bolsevizmustól való félelem volt, amit munkásmozgalom radikalizálódása valamint a SFIO megerősödése

¹³ Freville 1951. 67.

¹⁴ A Nemzeti köztársasági blokk egy kormánykoalíció volt, amelyet a jobboldali és centрупártok alkottak 1919 és 1924 között.

keltett a sztrájkok és az orosz forradalom hatására. Döntő jelentőségű volt az 1919. november 16-i törvényhozási választás, amelyen a szocialisták visszaszorultak, a 8 millió szavazatból 1,8 milliót kaptak és 103-ról 68-ra csökkent a képviselőik száma.¹⁵ Ekkor már három részre szakadt a szocialista párt vezetése: a többség még mérsékelt volt és elfogadta a régi internacionalizmust, az egyik kisebbséget az ingadozó ún. újjáépítők alkották, akik szerették volna a két Internacionálét összehétközíteni, a másik kisebbségi csoportot pedig a kommunizmus hívei alkották. 1920. február 25–29. között tartották strasbourg-i kongresszusukat, ahol a nemzetvédelem és a kommunizmus körül folytak a viták. A küldöttek több mint 92%-a a II. Internacionáléból való kilépés mellett voksolt és a párt a „senki földjén” találta magát, ami az ideológiai zűrzavar jelét mutatta. 1920-ban érte el csúcspontját a sztrájkmozgalom, mert pont februárban kezdődött az általános vasutassztrájk, amely akkor megegyezéssel zárult, de májusban sokkal nagyobb mértékben bontakozott ki. A hadsereg bevetése és a tömeges letartóztatások hatására a munka újraindult és legalább 22 ezer vasutast elbocsátottak. Nem meglepő, hogy a megalkuvó szakszervezeti vezetők hatására a CGT¹⁶ elvesztette tagságának felét. 1920. május 31-én indult Cachin és Frossard Oroszországba, hogy tárgyaljanak Leninnel és a III. Internacionálé vezetőivel. A két küldött augusztus közepén érkezett haza majd decemberig járták az országot és agitáltak miközben kiéleződött a vita a csatlakozás hívei és ellenzői között.

1920 decemberében a tours-i kongresszuson a Kommunista Internacionáléhoz való csatlakozás kérdése végzetesen megosztotta a pártot. A baloldalon a csatlakozás hívei, a Harmadik Internacionálé Bizottságának tagjai álltak, köztük Fernand Loriot, Boris Souvarine és Charles Rapoport, más részről a régi jobboldali vagy centralista szocialisták (Marcel Cachin és Ludovic Oscar Frossard) támogatták őket. A centrumban maradt a régi baloldali irányzat, ami Jean Longuet és Paul Faure körül gyülekezett, a csatlakozás érdekében, de bizonyos fenntartásokkal. Vitatták például a 17. cikkelyt, amely azt tartalmazta, hogy a pártnak be kell tartania a II. Internacionálé központi utasításait – vagyis nem lesznek többé szabadok politikájukban – és a 21. cikkelyt, amely a forradalmat egy felkelés segítségével akarta a megvalósítani – ez volt a bolsevikok blanquista forradalma. Végül ott volt guesdisták és a „rekonstruktőrök” (újjáépítők) jobboldala – Léon Blum hívei – akik kategorikusan elutasították a csatlakozást. A viták és tiltakozások ellenére a baloldali szocialisták megszerezték a III. Internacionáléhoz való csatlakozáshoz szükséges szavazatokat, mert 3028 fő igennel, 1022 nemmel voksolt, 327 fő pedig hiányzott. A SFIO két részre szakadt, a többség egy új pártot hozott létre, a Kommunista Internacionálé Francia Tagozata néven, amelyet később Kommunista Pártnak majd Francia Kommunista Pártnak (PCF) neveztek.

¹⁵ Freville 1951. 69.

¹⁶ Confédération générale du travail, a legnagyobb francia szakszervezeti szövetség.

A l'Humanité első száma 1904. április 18-án jelent meg. Alapítója Jean Jaurés (1859–1914) szocialista politikus volt, akinek ez a napilap előbb a francia szocialista mozgalom egyesítésének eszköze, később pedig a kapitalizmus ellen folytatott osztályharc fegyvere lett. Már első vezércikkében rögzített két alapvető szabályt az újság részére: széleskörű és pontos információk gyűjtése valamint a pénzügyi függetlenség. Születésétől kezdve azonban a munkásmozgalomnak csak egy részét tudta képviselni. Munkatársa volt többek között Léon Blum, Albert Thomas, René Viviani, Aristide Briand. Amikor a francia szocialisták 1905-ben egyesültek a SFIO-ban, az újság az egész mozgalom, de különösen a guesdisták fóruma lett. 1911-ben a saint-quentin-i kongresszuson a párt a hivatalos lapjává tette, és Jaurés lapja határozottan megőrizte pacifista és antimilitarista nézeteit a nemzetközi munkásmozgalom elveinek megfelelően. A l'Humanité részt vett az egyházellenes küzdelemben és a munkásság jogainak határozott védelmezője volt. Az első tíz év anyagilag nagyon nehéz volt az újság számára, mert egy rövid ideig tartó 140 ezres példányszám után 1905-ben 15 ezerre csökkent példányszáma, 1912-re viszont lassan 80 ezerre emelkedett. 1914-ben pedig a lap életét gyökeresen megváltoztatta két esemény: 1914. július 31-én a café de Croissant-ban a nacionalista Raoul Villain meggyilkolta Jean Jaurést, az igazgatót, a másik próbatétel pedig az első világháború kitörése volt.

A háború kirobbanása, Jean Jaurés halála és a vezető francia szocialisták többségének csatlakozása a Szent Unióhoz, ami egy példátlanul széleskörű politikai szövetség volt a háború támogatása érdekében, 1914 második felében durván megváltoztatta a lap ideológiáját, amely ebben az időszakban 100 ezer példányban jelent meg – szemben Gustave Hervé Szociális Háború¹⁷ nevű 50 ezres példányszámú újságjával. Jaurés után Pierre Renaudel¹⁸ következett, aki számtalan támogató vezércikket rendelt a háborúról a köztársaság védelmének nevében. Alexandre Courban történész szerint a lap ekkor hármasság alá került. Az első az állami korlátozás volt a cenzúrával, a második a párt korlátozása, mert a többségi szocialisták előírták a háborút támogató vezércikkeket, a harmadik pedig a takarékosági korlátozás volt.¹⁹ Végül 1918 októberében Renaudelt a lap élén felváltotta Marcel Cachin. Ez a változás kifejezésre juttatta a szocialisták fokozódó távolodását a Szent Uniótól. A l'Humanité 1920–1939 között az FKP orgánuma lett. Az 1920-as esztendő újabb fordulatot hozott a lapnak. A SFIO

¹⁷ Gustave Hervé (1871–1944) francia politikus, aki előbb szocialista később fasiszta lett. 1916-ban a lap Szociális Háború nevét Győzelemre változtatta és a szélsőséges pacifistából szélsőséges patrióta vált.

¹⁸ Pierre Renaudel (1871–1935) állatorvos a SFIO nemzeti szárnyát vezette. 1914 előtt Jaurés köréhez tartozott, ő irányította a háború szörnyű óráiban a l'Humanité-t, ami súlyos felelősséget jelentett a számára. Ekkor lett a reformista szocializmus szóvivője, ellenzett mindenféle erőszakot és marxista ideológiát, amiben rendkívül határozott volt.

¹⁹ *Alexandre Courban*: La mise en scène du fait divers dans les colonnes du journal l'Humanité (1904–1939). <http://www.docstoc.com> (A letöltés ideje: 2010.11.10.)

tours-i kongresszusa idején a küldöttek kétharmada megszavazta a Kommunista Internacionáléhoz való csatlakozást és a SFIO-ból SFIC lett. Az újság követte a többséget és a fiatal kommunista párt hivatalos szócsöve lett.

A l'Humanité írásainak elemzésekor feltűnt egy Paul Louis (1872–1955) nevű publicista, aki többször is foglalkozott hazánk bel- és külpolitikai helyzetével, ezért Magyarország-szakértőnek lehetett volna nevezni. Paul Louis eredeti nevén Paul Lévi párizsi zsidó származású polgári családban született. Előbb a blanquista Központi Forradalmi Bizottsághoz csatlakozott, amely 1888-ban átalakult Forradalmi Szocialista Párttá. Szajna megye küldöttjeként vett részt a párizsi első általános szocialista kongresszuson és a mezőgazdasági miniszter magántitkárságán kapott munkát. 1901-ben pártjával együtt csatlakozott a guesdista Franciaországi Szocialista Párthoz, amely egyesült a Francia Munkáspárttal, hogy elítéljék a miniszterializmust. 1905-ben, amikor a Gyarmatosítás c. könyvét kiadta, belépett az egységpártba majd Szajna megyében megalakította a SFIO 9. kerületét. Az első világháború előtt részt vett a párizsi nemzeti kongresszuson és helyet kapott a SFIO Nemzeti Tanácsában is. Ekkor kezdett el geopolitikai témákkal foglalkozni mint pl. az angol, német, amerikai és a francia imperializmus, de ekkor kezdett érdeklődni Közép-Európa iránt is bár nem hitt az Osztrák–Magyar Monarchia föderális és demokratikus átalakulásában.²⁰ A háború idején bekerült az Állandó Irányító Bizottságba és a tanács segítségével 1917. márciusától párt párizsi központi irodájába küldték. Ebben az időszakban Adrien Pressemane programját támogatta, aki elutasította a szocialista mozgalom megosztottságát. 1916-tól kezdve a Populaire-nél dolgozott. 1917-ben lelkesen ünnepelte az orosz forradalmat, majd 1920 februárjában a strasbourg-i nemzeti kongresszuson ismét a Szajna megyeieket képviselte. Megszerkesztett egy tervet, amelyet „újjáépítésnek” nevezett a párt helyzetét a nemzetközi kapcsolatok kérdéséhez rögzítve. Úgy vélte, hogy a proletárforradalom veszélye miatt szükség van egy kongresszusra, amely összegyűjti az összes szocialista pártot a III. Internacionálé megalakítására, és ezek elhatározzák, hogy a szocializmus hagyományos elvei szerint cselekszenek. Néhány hónappal később a tours-i kongresszuson kilépett az Bizottság az Internacionálé Helyreállításáért nevű szervezetből és elfogadta a Bizottság a III. Internacionáléért szervezettel együtt a megoldást, ami magával ragadta őt is. Paul Louis belépett a Kommunista Pártba és bizottsági igazgatója lett. 1921-ben a Marseille-ben, majd 1922-ben Párizsban is újraválasztották. Ekkor már a l'Humanité igazgatósági tagja volt és együttműködött a Bulletin communiste-tel, mielőtt az igazgatója lett. Ezért a kinevezésért a párt balszárnya élesen bírálta. Ennek hatására kilépett a l'Humanité szerkesztőségéből és 1922-ben a párt kizárta. Ezután a Szocialista-kommunista Unióhoz csatlakozott, amely beválasztotta a központi bizottságba. 1930-ban a Proletár

²⁰ Paul-Henri Bourrelrier: La géopolitique de Revue Blanche avec Paul Louis.
<http://revueblanche.over-blog.com> (A letöltés ideje: 2010.11.10.)

Egységpárt főtitkára lett és továbbra is a két Internacionálé valamint a szocialista és a kommunista párt egységének helyreállításán fáradozott.²¹

A meghívás

A l'Humanité 1919. december 2-án nemzetközi híreket közlő rovatában három írásban is tudósított Magyarországról, hiszen ezen a napon hívta meg az antant Magyarország képviselőit a békekonferenciára. Utaltak arra, hogy a szövetségesek főtanácsa meghallgatta és elfogadta Sir George Clerk beszámolóját budapesti útjáról, ezért döntött úgy, hogy felkéri a Huszár-kormányt, minél előbb küldje el megbízottait Neuilly-be, hogy elkezdhessék a tárgyalásokat az antant képviselőivel.²² A másik kisebb írás szerint Magyarország a királyság restaurálása felé halad, de Franciaország nem fogja ezt ellenezni. Előző nap Graziani²³ tábornok, a budapesti francia katonai misszió vezetője nyilatkozott a Pester Lloyd szerkesztőjének a Magyarországgal kötendő béke tervezetéről és ennek tartalmát foglalták össze röviden. Leszögezte, hogy a békeszerződés a szabad önrendelkezés és kötelezettség jogi alapja lehet, amely jóváteheti a háború által okozott károkat. A magas rangú katonatiszt meglemlítette, hogy francia tőke már érdeklődik Magyarország iránt és leszögezte, hogy Franciaország köztársaság, de nem fog beleszólni, hogy más nemzetek milyen államformát választanak.²⁴ A korszak egyik neves kutatójának az a véleménye, hogy „A magyar békeküldöttség meghívásakor nem volt minden előre eldöntött. A térség új államrendszer-struktúrájának kialakítása befejezett ténynek számított. De az ennek során keletkezett súlyos problémák enyhítésére, a feljavításokra volt még lehetőség.”²⁵

A hosszabb elemzés Paul Louis tollából született és kiegészítette a fenti híradásokat. A szerző kissé ironikusan vezeti be mondanivalóját azzal, hogy a Legfelsőbb Tanács egyszerűen csak bejelentette, hogy most a Magyarországgal kötendő békéről fognak tanácskozni. A dolgok elintézésének ez a bejáratott módja azonban szerinte még szórakoztatja a választópolgárokat, akik eddig nem lázadtak fel a hasonló csalások ellen, melyeknek ők az áldozatai. De hogyan fognak ezek a tárgyalások elkezdődni? – teszi fel a kérdést Louis. A forgatókönyvet a házigazdák készítik el és egy tárgyaláshoz két félre van szükség. A magyar partner eddig nagyon akart tárgyalni, de Friedrich, aki Habsburg József főherceg

²¹ La Maitron – Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français.
<http://maitron-en-ligne.univ-paris1.fr>. (A letöltés ideje: 2010.11.10.)

²² l'Humanité, 1920. december 2. 3.

²³ Jean César Graziani (1859–1932) tábornok 1912-től a francia hadügyminisztériumban, 1914-től a vezérkarban dolgozott, 1919. április 13-tól a Dunai Hadsereg parancsnoka, 1919. október 12 – 1920. május 1. között pedig a magyarországi francia katonai misszió vezetője volt.

²⁴ l'Humanité, 1920. december 2. 3.

²⁵ *Galántai József: A trianoni békekötés* 1920. Budapest, 1990. (A továbbiakban: Galántai 1990.) 61.

valamint a klerikális és monarchista kiválóságok embere, elutasította a hatalom átadását és nagyon nehéz volt vele alkudozni a szövetségesek diplomáciai közbelépése nélkül. Ezután röviden összefoglalja a Clerk küldetésének célját és azokat az intrikákat, amelyek hatására sikerült létrehozni Huszár Károly koalíciós kormányát, amelynek nyilvánvalóan az lesz a feladata, hogy aláírja a békét az antanttal. Néhány szocialista beleegyezett, hogy belépjen a kormányba, de azt szeretnék tudni, mennyit ér a szocializmusuk és velük van-e munkások tömege. Amikor a magyar delegáció megérkezik Neuillybe, a konferenciára, eléjük terjesztik a béketervet, amelyen hosszú ideig dolgoztak, és amely elveszi Magyarországtól Szlovákiát, a nyugati német nyelvű területeket, Horvátországot, Erdélyt, a Bánátot és Temesvárt, vagyis a 22 millió lakosból majdnem 12 millió lakost. Friedrich viszont már előre kinyilvánította, hogy meg fogja tagadni ilyen csonkítás elfogadását, és a szerző szerint Friedrich irányítja Huszárt.

Az elemzés azzal zárul, hogy a magyar béke is olyan lesz mint a német, az osztrák és a bolgár béke, amelyeket előzetes tanulmányok és a népek jogainak biztosítása nélkül alkottak meg. Amikor majd megkötik, mert meg kell majd kötniük, újabb okokat szolgáltat majd Európában a konfliktusokra.²⁶

Néhány nappal később egy bázeli hírforrásra hivatkozva ismét visszatértek a meghívás kérdésére közölve hogy Bandholtz amerikai tábornok a szövetségeközi katonai misszió nevében levelet küldött Huszár miniszterelnöknek, amelyben átadta Clemenceau következő üzenetét: „A Szövetséges és Társult Hatalmak Legfőbb Tanácsa budapesti megbízottja sir George Clerk jelentésének meghallgatása alapján elhatározta, hogy felszólítja a magyar kormányt, küldje Neuillybe (Chateau de Madrid) a szükséges meghatalmazással felruházott megbízottait, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmakkal a békét megkössék. Ennek folytán a Magyar Kormányt felkérjük, szíveskedjék megbízottait a legrövidebb időn belül Neuillybe küldeni.”²⁷ A hírek az az érdekessége, hogy részletesebb információhoz jutott a l’Humanité egy külföldi lapból mint saját kormányától, ami nyilvánvalóan a belpolitikai ellentét jele.²⁸ A közép-európai viszonyok nem kellő ismeretére utal viszont, hogy Svájcból egy erdélyi forradalmat is megjósoltak, mert egy budapesti hír nyomán nagy jelentőséget tulajdonítottak annak, hogy a magyarok, a szászok és a románok lemondatták az igazgató tanácsot, és egy Erdély függetlenségét támogató új testületet választottak. A román kormány erre Nagyszébenben ostromállapotot hirdetett ki, de a hírt más forrásból nem erősítették meg.²⁹

²⁶ Uo.

²⁷ Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. Szerk. Ádám Magda – Cholnoky Győző – Pomogáts Béla. Budapest, 2000. 39.

²⁸ l’Humanité, 1920. december 6. 3.

²⁹ Uo.

Az is izgalmat okozott Párizsban, amikor megtudták, hogy Huszár miniszterelnök egy királypártiakból álló küldöttséget akar Párizsba küldeni és különösen Somssich grófot tartották egyik exponensüknek.³⁰ A francia olvasók hamarosan azt is megtudhatták, hogy a magyar miniszterelnök két táviratot küldött Clemenceau-nak a konferencia elnökének. Az elsőben, december 3-án a magyar kormány kijelentette, hogy eleget akar tenni a meghívásnak, amilyen gyorsan lehet, a másik táviratban december 4-én pedig ezt írta: A magyar kormány a legnagyobb fontosságot tulajdonítja annak, hogy a közvélemény szabadon nyilvánulhasson meg. A közvélemény megnyilvánulása azonban akadályoztatva van annak a ténynek a következtében, hogy az ország nagy területei még idegen megszállás alatt szenvednek.³¹ Hamarosan az is kiderült, hogy a magyar miniszterelnök kérte az antanttól 3, a románok által fogva tartott személy szabadon bocsátását, akiket Párizsba akarnak küldeni a béke megtárgyalására, de a legfelsőbb tanács visszautasítását közölte vele.³² Ez a két utóbbi hír arra emlékeztetett, hogy a románok öröködnék Magyarország fölött.

Paul Louis következő elemzése a magyar és a spanyol monarchiakat hasonlította össze. Szerinte Pesten a monarchia restaurálásával próbálkoznak, Madridban pedig minden eszközt felhasználnak, hogy meghosszabbítsák életét, vagyis a színháték egyformán érdekes a Dunánál és a Guadarrama lábánál. A francia publicista leleplezi a magyar miniszterelnököt, akit az antant helyezett pozíciójába és nem titkolja többé személyes érzéseit, mint elődje, és miniszteri kollégája, Friedrich. Lélekben Habsburg-pártinak nevezi, aki nem érzi szükségesnek eltitkolni érzelmeit, mert tudják róla, és hálásak neki őszinteségéért. Louis szerint azonban a kormányfő mégis téved, amikor azt állítja, hogy a magyar nép monarchista.

Ez a nép forradalmat csinált és támogatta a szovjeteket – szögezi le a szerző. Ha nincs a román hadsereg, amely a legfelsőbb tanács felhívására betört Magyarországra, lehetséges, hogy a szocializmus szép csendesen elterjed a magyar területeken. De hogyan is túrt volna el az antant egy ilyen kalandot, hangzik a kérdés. Ezért ráuszították I. Ferdinánd csapatait a magyar kommunizmusra, ahogy a Szent Szövetség is bevetette XVIII. Lajos ezredeit a spanyol liberalizmus ellen majdnem száz évvel korábban. Itt tűnik fel a l'Humanitében először a franciaországi Bourbon-restauráció és a magyarországi Habsburg-restauráció párhuzamba állítása. Az eredmény 1823-ban a legvéresebb abszolutizmus visszaállítására lett, 1919-ben pedig a Habsburgok visszatérése, mert egyikük Pestre utazott, és megígérte a birodalom régi tartományainak „összegyűjtését.” Ez figyelmeztetés a csehszlovákoknak, a szerbeknek és a románoknak – hangsúlyoz-

³⁰ l'Humanité, 1920. december 8. 3.

³¹ Uo.

³² l'Humanité, 1919. december 11. 3.

za Louis –, de Párizs és London hivatalos köreinek is, amelyek vakok maradtak a legnyilvánvalóbb cselszövések előtt.

Az elemző meg van győződve arról, hogy Madridban XIII. Alfonz monarchiája alá van aknázva annak ellenére, hogy minden ideiglenes megoldást kitalál, hogy megmentse. Egyik után a másik kormányát nevezte ki, amelyek néhány hónap múlva megbuktak és az egymást követő kabinetekkel szemben külföldön sem tápláltak illúziókat. A király sorsa a katonai junta kezében volt, amely 1917 júniusa óta kormányzott és már több kormányt is megdöntött. 1923-tól Primo de Rivera tábornok diktatúrája próbálta fenntartani a monarchiát, amely végül 1931-ben szűnt meg. Nem írta le a szerző, de 1919–1920 között Magyarországon is a katonai elit volt a hatalom birtokosa. XIII Alfonz koronáját ismét a spanyol szocializmus fenyegeti, amelyet csak a párt és a junta tart vissza. Nem lehet azt mondani, hogy a Habsburgok trónja hosszú ideig fennmarad, ha Pestre visszatérnek – vonja le a következtetést Paul Louis – mert a magyar proletariátus csak néhány hónapig lesz már türelmes, hiába hangoztatja Huszár az ellenkezőjét és támogatja őt a Legfelsőbb Tanács.³³

A restaurációval kapcsolatos volt az a hír, amely szerint Románia a magyar királyságot támadásától félt. A lap állítása szerint mind a csehszlovák kormány, mind a román kormány nyugtalanító információkat szerzett a magyarok harcias célkitűzéseiről, amelyek több mint egy hónapja nyíltan kifejezésre jutottak, mióta Horthy serege bevonult Budapestre. Megbízható személyek meg voltak győződve, hogy Horthy admirális, aki nagy népszerűségnek örvendett, katonai készülődést rendelt el, és Magyarországon komolyan számítanak rá, hogy fegyverrel foglalják vissza a területeket, melyeket átengedtek a versailles-i szerződésnek megfelelően. A tudósító emlékeztetett, hogy a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája nevű szervezet még a Károlyi-kormány idején alakult és a román csapatok visszavonása után azonnal hatalmas mértékben újíttotta fel propaganda-tevékenységét. Azt beszélték a budapesti utcán, hogy az erőszakos hangvételű nyilatkozatok visszavágásra ösztönzik a lakosságot. Horthy maga pedig egy kiáltványban csapatainak szó szerint a következőt nyilatkozta: „Nem ünnepeljük meg nemzeti ünnepünket a jövő márciusban, míg a magyar haza, amelyről a románok kivonulnak, nem nyeri vissza integritását.”³⁴ Itt inkább a Tiszántúl visszavételéről volt szó, amelyet 1920. február 24 és március 30. között ürítettek ki a megszállók, de ezt akkor a l'Humaniténél még nem tudhatták.

December közepén még arról is hírt kaptak a francia olvasók, hogy egy angol bankár Budapesten Nagy-Britannia kelet-európai pénzügyi vállalkozásairól nyilatkozott és ennek mintegy kontrasztjaként azt is megtudhatták, hogy december

³³ l'Humanité, 1919. december 17. 3.

³⁴ Uo.

18-án 12 kommunistát végeztek ki Pesten, de azt nem közölték, hogy ezek a rettegett Lenin-fiúk voltak.³⁵

Az 1919. decemberi külföldi hírekben többször is szerepelt Magyarország, de nem annyira a béketárgyalások előkészítéséről volt szó, hanem inkább két olyan témát taglaltak, amelyek a következő fél évben is sokszor megjelent a lapban. Az egyik a Habsburg-restauráció kérdése volt, amely valóban szorosan összefüggött a leendő béke kérdésével, amint ezt a francia szocialisták is rögtön felismerték. A másik ekkor még alig említett probléma a fehérterror volt, amely ekkor még belpolitikai ügynek látszott, de néhány hónappal később nemzetközi visszhangja lett és még a béketárgyalásokra is hatott némileg. Ami zavarta a tájékozódást, az a külföldről, Svájcból átvett híradások rövidsége volt.

Párizsban

Paul Louis volt az, aki a francia szocialisták nevében „fogadta” a január 5-én Budapestről elindult és 7-én Párizsba érkező magyar diplomatákat. Még az érkezés előtt jelent meg éles hangú írása, amelyben felháborodottan jellemzi Magyarország állapotát. A magyar népet jelenleg is a legsötétebb zsarnokság tiporja – kezdi a felmérést – és a városokban, falvakban olyan fehérterror tombol, amely kegyetlenségben a finnországi megtorlással versenyezhet. Egymást követik a kivégzések és halál vár mindenkire, aki megpróbál szembeállni Huszár klerikalizmusával és Friedrich royalizmusával. Budapesten Polignac³⁶ kormánya uralkodik, amely kiegészül Gallifet-vel³⁷, aki elvégzi az aljas munkát. Úgy folyik a vér mint Kossuth bukása után. Az első Kossuth, teszi hozzá Louis és ez azt bizonyítja, hogy tudta, mi volt a különbség politikai gondolkodásban apa és fia között. „C'est cette Hongrie habsbourgoise, jésuitique et féodale qui va être représentée á Paris.”³⁸ – írja, és ebből következtetni tudunk a francia értelmiség Magyarországgal kapcsolatos gondolkodására az egész kijelölt időszakban.

Az antantot is bírálja, amiért ilyen kevéssel is beéri és elnéző volt a budapesti és más piszkos ügyek iránt. Németország és Ausztria forradalmat csinált, amit Párizsban keveselltek, de ez mégis több volt mint ami Magyarországon történt. Sztambolijszki, aki aláírta Bulgária nevében a békét, szembeállt a bolgár cárral és a forradalom mellé állt, a magyar kormány megbízottai azonban a régi rendszer (ancien régime) emberei és Horthy hadserege áll mögöttük. A belpolitikai viszonyok ismeretét jelzi, hogy tudja a szerző, hogy Magyarországon betiltották

³⁵ l'Humanité, 1919. december 19. 3.

³⁶ Jules de Polignac (1780–1847) konzervatív francia politikus a Bourbon-restauráció idején 1829–1830 között miniszterelnök, ő provokálta ki az 1830-as forradalmat.

³⁷ Gaston de Gallifet (1830–1909) francia tábornok a párizsi kommun kegyetlen elfojtásával szerezte hírnevét, és a Dreyfus-ügyben is dicstelen szerepet játszott, ezért lemondott a hadügyminiszteri tisztségéről.

³⁸ l'Humanité, 1920. január 6. 3.

a szakszervezeteket és képmutató módon halasztgatják a parlamenti választásokat, mert bíznak saját és a nagybirtokosok mandátumaiban. Az antant is bírálatot érdemel, mert ennek ellenére szóba állt velük. Megérdemlik-e a szívélyes fogadást a hozzánk küldött megbízottak? – teszi fel végül a költői kérdést Louis. A németek és az osztrákok képviselőit még el tudták fogadni, de Apponyi Albert kapcsolatban állt a pángermanizmussal és az első világháború egyik okozójának és támogatójának tartja. Minden egyes ilyen érdeme egy magyarázat arra, hogy miért kell félniük a magyaroknak a békefeltételektől. – fejezi be ítélezését a szerző. A következő hetekben szaporodtak a l’Humanitében a magyarországi fehérterrortól szóló tudósítások, amelyek sorozatosan ismertették a kivégzéseket, amit vérengzésnek neveztek és már az antant közbelépésével fenyegetőztek. Január folyamán különösen az MSZDP-t sújtotta kegyetlen üldözés, hiszen ekkor került nyilvánosságra az atrocitások nagy része illetve közeledtek a nemzetgyűlési választások. Ezt a rendkívül kedvezőtlen nemzetközi visszhangot nem lehet még ma sem figyelmen kívül hagyni a trianoni béke külföldi fogadtatásának kutatása során. Végül január 28-án fordultak a moszkvai magyar kommunisták a világ munkásaihoz, hogy tiltakozzanak a fehérterror ellen.

Paul Louis következő írása az után jelent meg, hogy január 14-én a magyar küldöttség átadta megbízólevelét a békekonferencia elnökének nyolc előzetes jegyzékkel együtt. Január 15-én fogadta a Legfelsőbb Tanács a magyarokat és közölték velük a békefeltételeket. A cikk a magyar békét és Fiume kérdését kapcsolja össze, de közvetlen kapcsolatot nem tud kimutatni a két probléma között. A publicista szerint a magyar delegáció lépésről lépésre fog küzdeni a már korábban megszállt területekért. Ismét tiltakozik, a Huszár–Friedrich-kormányral folytatandó tárgyalások megkezdése ellen, és úgy érzi, a munkások nagy tömege van mögötte. Felháborítónak tartja, hogy az antant nem ismeri el a szovjet rendszert sikerei és demokratikus eredete ellenére, helyette a magyar proletariátus hóhéraival társalog. „Après tout, qui se ressemble s’assemble!” – idézi a francia közmondást annak érdekében, hogy a konzervatív győzteseket és veszteseket egy kalap alá vegye. Fiume pedig csak arra szolgál, hogy rámutasson a győztesek – az olaszok és szerbek – közötti viszályra.³⁹

A békefeltételek átadásáról is jelent meg tudósítás, amelyben hangsúlyozták, hogy legtöbb záradékában a saint-germain-i békére hasonlít és meghúzza Magyarország új határait, így a magyarok elveszítik Horvátországot, Szlovákiát, Erdélyt, a Bánátot, a nyugati megyéket és Fiumét. Azt is hozzátették, hogy 35 ezer fős hadsereget tarthat fenn és nem lehetnek nehézfegyverei. Meglepőnek tűnik azonban annak a levélváltásnak a bemutatása, amely a magyar küldöttség vezetője és a konferencia elnöke között zajlott. Mivel nem kapták meg az Egyesült Államok képviselőjének megbízólevelét, Apponyi kérte, hogy kapcsolatba léphessen az amerikai nagykövettel, kérését azonban egy válaszlevélben elutasí-

³⁹ l’Humanité, 1920. január 15. 2.

tották. Apponyi legendás január 16-i válasza azonban alig kapott néhány sort a l'Humanitében. Csak azt tartották fontosnak közölni, hogy meghallgatták a magyar nézőpontot is és a gróf az ország tervezett megcsonkítása ellen tiltakozott.⁴⁰ A szűkszavúság oka az volt, hogy a január 16-i előkészítő választáson, majd a 17-i elnökválasztáson Paul Deschanel legyőzte Clemenceaut és inkább ez foglalkoztatta a francia közvéleményt. A Tigris január 18-án lemondott kormányfői tisztségéről is és így lett január 20-án Millerand az új miniszterelnök.

A delegáció 20-án tért vissza Magyarországra és 21-én a kormánnyal és a kormányzóval tanácskozták meg a teendőket. A békefeltételeket elfogadhatatlannak nevezték és az észrevételek kidolgozására adott 15 napos határidő meghosszabbítását kérték. Ezután jelentették Párizsban, hogy Huszár miniszterelnök egy budapesti rendezvényen nyilvánosan is véleményt nyilvánított a béketervezetről. Miután elfogadhatatlannak és igazságtalannak nevezte a tervet, felvetette, hogy aláírása egy újabb szerencsétlenséget okoz Európának, a magyar kérdést. Figyelmeztetett a bolsevizmus veszélyére és rámutatott, hogy Magyarország ezután nem tudja megvédeni a civilizált Nyugatot ettől az ázsiai pestistől. Ha meg akarják csonkítani az országot – mondta – és meg akarják törni a nép erkölcsi ellenálló erejét a leninizmus el fogja érni a Nyugat-Európát. A magyar miniszterelnök érvelése másfajta volt mint Apponyié Párizsban, de az antantban meglévő félelmekre apellált, pedig még néhány hónap hátra volt a lengyel-szovjet háború kirobbanásáig.⁴¹

Néhány nappal később hasonló érvelést olvashattak Párizsban, mert a delegációból Párizsban maradt báró Láng alezredes és Konek⁴² őrnagy egy memorandumot küldött az antantnak arról, hogy a béketerv katonai feltételei elfogadhatatlanok. A feljegyzés szerint az engedélyezett 35 ezer fős haderő kevés lesz megvédeni a határokat a bolsevikok ellen, ha Magyarország teljesíteni szeretné kötelességét a szövetségeseknek. A sorkatonai szolgálatot hazafias kötelességnek tekintették és nem akarták pénzkereseti lehetőséggé degradálni. Emellett úgy gondolták, hogy a zsoldos hadsereg olyan drága luxus, amit akkori nehéz anyagi helyzetében nem engedhetett volna meg az ország. Meghatározták azt a katonai erőt, amivel a jövőben Magyarországnak rendelkeznie kell és kinyilvánították, hogy soha nem fognak imperialista politikát folytatni és már most sem ebbe az irányba mennek.⁴³

Február 11-én Apponyi visszatért Párizsba, hogy átadja a válaszjegyzékeket, amelyekben a magyar kormány elutasította a békefeltételeket és ellenjavaslati a

⁴⁰ l'Humanité, 1920. január 17. 3.

⁴¹ l'Humanité, 1920. január 24. 3.

⁴² Láng Boldizsár (1877–1943) az első világháború alatt vezérkari százados volt, a Tanácsköztársaság idején bebörtönözték, 1920-ban a kormányzó katonai irodájának főnöke volt. Konek Emil (1870–1944) fregattkapitány és az osztrák–magyar flotta utolsó vezérkari főnöke, Horthy személyes ismerőse volt.

⁴³ l'Humanité, 1920. január 27.

területi kérdésekben a népszavazás elvén alapultak. Az időzítés nem volt rossz, hiszen február 10-én és március 14-én tartották a schleswigi népszavazásokat is. Ezért „... feltételezhető, hogy a békefeltételek kezdettől és egyértelműbben a nemzetiségi elvből kiinduló kritikája nagyobb rokonszenvet váltott volna ki a döntéshozók körében mint a népszavazás követelése általában s különösen a történelmi jogra és a földrajzi-gazdasági egységre való hivatkozás.”⁴⁴ A l’Humanité szűkszavúan jelentette előbb Apponyi érkezését⁴⁵ majd azt, hogy át fogja adni észrevételeit a békekonferencia titkáranak.⁴⁶ A lap egyre gyakrabban tudósított a fehérterror eseményeiről pl. Somogyi Béla és Bacsó Béla meggyilkolásáról, de Paul Louis kitért Horthy bemutatására is, akit protektornak nevezett és megpróbált Oliver Cromwellhez hasonlítani.⁴⁷ Figyelemmel kísérték a nemzetgyűlés tevékenységét és tudtak a királyság visszaállításáról és a kormányzóválasztásról. A békedelegáció február–március fordulóján hazatért Magyarországra, ezért márciusban és áprilisban nem találtunk közvetlenül a békével kapcsolatos írásokat.

Március elején azonban Paul Louis a magyar küldöttek búcsúztatásaként emlékeztette őket arra, hogy a békekötést nagy mértékben befolyásolja a munkásüldözés. Londoni forrásra hivatkozva felidézte ekkor, hogy Nitti olasz miniszterelnök felvetette a magyar béketervezet revízióját,⁴⁸ és Apponyi is ilyen értelmű javaslatokat tett az asztalra. Ironikusan írja, hogy furcsa, hogy Nitti azt a magyar államot veszi védelmébe, amelynek egy korábbi ellenséges hadvezér az államfője, de fellépésének okát abban látja, hogy a délszlávokkal szemben a magyarokat szeretné támogatni. A francia szocialista publicista nem tudhatott róla, de „... eközben egyes francia gazdasági és politikai körökben, beleértve magát a francia külügyminisztériumot is, egy merőben más magyarpolitika körvonalai kezdtek kirajzolódni. Ezen új politikának lényege Franciaország kelet-európai gazdasági és politikai hegemoniájának kialakítása illetve megszilárdulása volt, amely Magyarországgal sem mint ellenséggel, hanem mint baráti kisállammal számolt volna.”⁴⁹ Apponyit nagyon ügyes diplomatának látja, aki Párizsban gyorsan megtanulta a wilsoni nyelvet és időnyerés céljából népszavazást javasolt. Valószínűnek tartja, hogy ezt a békét is be fogja mocskolni az imperializmus mint a német és bolgár békét, és tudja, hogy ez a franciák érdeme, de arra is emlékeztet,

⁴⁴ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés. Budapest, 2007. (A továbbiakban: Romsics 2007.) 130.

⁴⁵ l’Humanité, 1920. január 11. 3.

⁴⁶ l’Humanité, 1920. január 12. 2.

⁴⁷ l’Humanité, 1920. január 21. 3.

⁴⁸ Az olasz miniszterelnök március 3-án a Kormányfők Tanácsában szállt vitába Berthelot-val mondván: „A jelenlegi helyzet az, hogy a magyarok óriási számban kívül vannak nemzeti területükön és a Tanácsnak nem szabad elfelejtenie, a legyőzött nemzeteknek is joguk van arra, hogy elvárják az igazságot.” Galántai 1990. 106.

⁴⁹ Romsics 2007. 135.

hogya a szövetségesek érdekei és a magyar belpolitika ellenére Apponyi mégis szót kapott Párizsban.

Louis véleménye vészjósló: „Ce gouvernement ne pouvons l’envisage qu’avec horreur et mépris.”⁵⁰ Horthyt ezúttal már Alba herceghez hasonlítja és nyilvánvalónak tartja, hogy ő parancsol Huszárnak és Friedrichnek, akiknek tettei sértik az emberi jogokat. Szent Bertalan éjszakáját is megidézi, hogy a magyarországi szörnyűségeket el tudja képzelteni olvasóival és felháborodik azon, hogy miközben ezek a „címetes banditák” a magyarok jogaira hivatkoznak a béketárgyalásokkal kapcsolatban, otthon semmibe veszik az emberi jogokat. A nyugat-európai proletariátus nem akarja elfogadni – ígéri – hogy az antant tárgyaljon a fehérterror szervezőivel. Azt is leszögezi, hogy ne számítsanak az antant politikusok a francia, az angol és az olasz munkásság támogatására Magyarországgal szemben, mert a proletárok nem akarnak nagyhatalmi célokat támogatni mint a háború idején. A munkások haragjának okait a magyar kormányok okozzák, és ha ezek el fognak tűnni, a nyugati proletariátus ismét szembe fordul hazai elnyomóival. Louis tehát tisztázta, hogy nem azonos okai vannak a francia kormány és a szocialisták ellenszenvének, mert nem nacionalista és polgári hanem internacionalista és osztályharcos alapon állnak. Addig viszont az a kizsákmányoltak (és az értelmiség) kötelessége, hogy állandóan közöljék a magyarországi klerikális-monarchista diktatúrával, hogy miattuk sújtja a magyarokat az ellenség megvetése és gyűlölete.⁵¹ Pedig éppen március 17-én olvasta fel a miniszterelnök a nemzetgyűlésben Apponyi Albert Párizsból írt levelét, amelyben a fehérterror megfékezésének szükségességét hangsúlyozta és ezért a szélsőjobb oldali képviselők rendezését rendeztek a parlamentben. A szöveg egy része így hangzott. „Belállapotaink züllésének hatása a mai a szó teljes értelmében kényes pillanatban igen kellemetlenül érezhető, mert az általános hangulatot rontó hatásán kívül most már azzal a végtelenül komoly jelenséggel találkozunk, hogy az országnak egyes tőlünk elveendőnek jelzett területein, ahol az általunk javasolt népszámlálás feltétlenül részünkre kedvező eredményt ígért, a hangulat ellenünk fordult, aminthogy természetes hogy megszűnik egy államnak az attraktív ereje, amely polgárok elemi közszabadságait megvédeni képtelen, ahol a törvény uralmát az egyéni erőszak kérdéssé teszi.”⁵²

Az aláírás

Május 5-én három okmányt adtak át a magyar küldöttség újra megjelent képviselőjének: a békeszerződés végleges szövegét, a magyar jegyzékekre adott

⁵⁰ L’Humanité, 1920. március 6. 3.

⁵¹ Uo.

⁵² <http://www.gyakg.u-szeged.hu/tanar/farkzolt/HORTHY/FEHTER.HTM>
(A letöltés ideje: 2010.11.10.)

választ és az elnök kísérőlevelét. Tíz napot kapott a magyar kormány, hogy nyilatkozzon, elfogadja-e a végleges változatot, amelyet azután lehet aláírni.⁵³ A hónap folyamán a fehérterror volt már a l'Humanité fő témája, de volt néhány írás, amely a magyar kormány gondolkodását és reakcióját próbálta kitalálni. Előbb arról tudósítottak, hogy amikor Magyarországon nyilvánosságra hozták a végleges békefeltételeket, minden lap és minden politikai személyiség tiltakozott a béke aláírása ellen. Többen azt javasolták, inkább válassza a nyomort, az éhínséget és az idegen megszállást az ország mint ezt a szégyent. Franciaországot hibáztatták az igazságtalanságért és emlékeztették, hogy olyan reváns szellemet fog kiengedni a palackból, mint az 1871-es frankfurti béke tette a franciáknál. Apponyi az antant végzetes tévedésének (aberration fatale) nevezte és ezért kérdezték a címben: Alá fogja Magyarország írni a békét?⁵⁴ Londoni forrásokra hivatkozva jelentették május második felében, hogy a magyar kormány elfogadta a feltételeket és alá fogja írni a békeszerződést.⁵⁵ Hamarosan kiderült, hogy megérkezett Praznovszky miniszter, aki azonnal közölte Henry ezredessel, hogy a magyar kormány elfogadta a békefeltételeket. Ekkor már azt is tudni lehetett, hogy a trianoni palotában kerül majd sor az eseményre.⁵⁶ Arról is tudomást szereztek, hogy Teleki Pál külügyminiszter bejelentette a nemzetgyűlésben, hogy a küldöttség hosszas megbeszélés után úgy véli, hogy a békefeltételek elfogadhatatlanok, ezért a delegáció lemond, de a kormány úgy ítélte meg, hogy a békét alá kell írni. Miért? A lap azt hangsúlyozza, hogy kényszerből és a katonai ellenállás lehetetlenségének belátása után döntöttek így. A magyar kormány Teleki szavai szerint megvizsgálta az ország helyzetét és megállapította, hogy a mostani határok kedveznek egy idegen invázióknak, ezért elhatározta, hogy nem utasítja vissza az aláírást.⁵⁷

Június első napjaiban a The Timest idézve azt közölte a l'Humanité, hogy Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia párizsi képviselői Párizsban valószínűleg egy nyilatkozatot fognak tenni, hogy ha a magyar kormány nem küldene felelős politikust a békeszerződés aláírására és nem adna biztosítékot, hogy a szerződés ratifikációját a parlament hamarosan végrehajtja, Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia lépéseket fognak tenni, hogy véget vessenek a magyarok tévovázásának.⁵⁸ Ezután már azok a tudósítások következtek, amelyek az aláírás helyszínét és időpontját jelentették szükséztlenül és olyan hangnemben, ami valamilyen szórakoztató esemény harangoz be. A Magyarországgal kötött békeszerződést pénteken délután fogják aláírni a Nagy-Trianon csarnokában, ami összeköti

⁵³ l'Humanité, 1920. május 6. 3.

⁵⁴ l'Humanité, 1920. május 9. 3.

⁵⁵ l'Humanité, 1920. május 20. 2.

⁵⁶ l'Humanité, 1920. május 22. 2.

⁵⁷ l'Humanité, 1920. május 28. 2.

⁵⁸ l'Humanité, 1920. június 2. 3.

Trianont a Trianon-sous-Bois-val. Jelezték, hogy Alexandre Millerand⁵⁹ miniszterelnök fog ülni a díszasztal közepén, és hogy a görög király⁶⁰ is részt fog venni a rendezvényen.⁶¹ Az aláírás napján ezúttal a lap első oldalán ismét emlékeztettek az eseményre. Az 1918 novemberében kezdődött folyamat egyik újabb epizódjának nevezik és a helyszín és időpont ismétlése után újabb vendégek neveit és a protokoll részleteit tudhatjuk meg. Eszerint Millerandtól jobbra helyezkednek majd el a magyar küldöttek, a csarnok szélein pedig az ülőhelyek foglaltak lesznek, egy részük a díszvendégeknek, másik részük pedig a francia és a külföldi sajtó tagjainak. A rend fenntartását az 1. műszaki ezred egyik szakasza biztosítja, kitüntetett altisztek egyik csoportja adja az üdvözlést a lépcsőn, amely a rendezvény közben le lesz zárva. A ceremónia közben az előkert szökőkútja működni fog és a park nyitva lesz.

A magyar küldöttek, Benárd Ágoston munkaügyi és népjóléti miniszter és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli megbízott és teljhatalmú miniszter a szerződés aláírása céljából 3-án reggel 8 óra 50 perckor érkeztek meg a Gare de l'Est-re. Henry ezredes a francia katonai misszió vezetője fogadta és Versailles-be kísérté őket, ahová 10 óra 30 perckor érkeztek. Lakosztályaikat már lefoglalták a Hotel de Réservoirs-ban.⁶²

A béke aláírásának másnapján szintén az első oldalon jelent meg egy különös tudósítás a l'Humanité különtudósítójától, Raymond Figeacól⁶³ „A béke Magyarországgal alá van írva” címmel. A várva várt és később történelminek nevezett esemény 16 óra 40 perckor történt. Figeac nem gondolta, hogy a nézők bármire is emlékezni fognak. Nem lett igaza. Kissé még csalódott is: „Ce fut, en effet une cérémonie brève, sans allure, sans caractère.”⁶⁴ Talán a sértett újságíró szól belőle, amikor azt állítja, hogy a palota folyosóján sokan voltak a szakértők és a tanácsadók a vörös padokon, ahol ők foglalták el a hely legnagyobb részét.

⁵⁹ Alexandre Millerand (1859–1943) a független szocialista politikus 1914–1915-ben a Viviani-kormány hadügyminisztere volt, 1919. március és szeptember között pedig Elzász és Lotharingia főbiztosának tisztségét töltötte be, majd 1920. január 20. és szeptember 23. között – a magyar béketárgyalások második fordulójára idején – miniszterelnök volt. Nem tudta megvalósítani az alkotmányos reformokat, de keményen ellenállt a sztrájkoló vasutasoknak, a frank inflációjának, az árak emelkedésének és Németországot a jóvátétel fizetésére akarta kényszeríteni, ezért 1920. áprilisában elrendelte Frankfurt megszállását, majd támogatta Lengyelországot a bolsevik Oroszország elleni háborúban. 1920–1924 között köztársasági elnökként is aktívan beavatkozott a politikába.

⁶⁰ I. Sándor 1917–1920 között volt Görögország királya, miután a semlegességre törekvő I. Konstantint az antant segítségével lemondatták és hadat üzentek a központi hatalmaknak.

⁶¹ l'Humanité, 1920. június 3. 3.

⁶² l'Humanité, 1920. június 4. 1.

⁶³ Raymond Figeac szocialista újságíró 1905. január és 1920. december között volt a l'Humanité munkatársa és éppen az FKP miatt vált meg tőle.

⁶⁴ l'Humanité, 1920. június 5. 1.

Sokan voltak kíváncsiak a protokolláris formalításokra, és a híres személyiségekre mint például a görög királyra, az udinei hercegre, Foch marsallra, a kitüntetésekkel feldíszített tábornokokra. Nem voltak ott azok a társasági hölgyek, akik elkísérték partnereiket az ilyen rendezvényekre.

A megbízottak néhány perccel négy előtt érkeztek a parkba, amely a palotát körbeveszi. Millerand miniszterelnök olyan gyorsan áthaladt és elsüllyedt egy sarokban, hogy a kíváncsiskodók – akik több mint százan voltak – jóformán észre sem vették a francia politikus alakját. Az autók bevonulása, amint Versailles-ban és Saint-Germain-ben is történt, lerövidítette a korábban már látott színjátékot. Ott voltak a békeszerződést aláíró hatalmak miniszterei, nagykövetei és képviselői, ahogy ott voltak a régebbi ceremóniákon is.

Az egyetlen változás és hamar elterjedő újdonság az volt, hogy Hugh C. Wallace, az Egyesült Államok követe is megjelent az eseményen. Fél ötkor a két magyar küldött is belépett a terembe, az asszisztensek felálltak. Benárd és Drasche-Lázár elindult majd helyet foglalt a hivatalos asztal jobb szárnyán közvetlenül a csehszlovák képviselők mellett. Mindannyian nyugodtnak tunk, nem volt nyoma üdvözléseikben sem a levertségnek, sem a kényszeredettségeknek amint azt az előző évben látták a német, osztrák és bolgár diplomaták arcán, akik a béke aláírására érkeztek. Ekkor felemelkedett Millerand és hideg hangon a következőket mondta: „Itt van a szerződés, amelyet a szövetségesek Magyarországgal kötnek. Az a szöveg, amelyet alá fognak írni, azonos azzal a szöveggel, amelyet május 6-án adtak át a magyar delegátusoknak. Felszólítom a magyar meghatalmazott urakat, hogy lássák el a szerződést aláírásukkal.”⁶⁵ Erre a felhívásra a küldöttek egy gyors üdvözléssel válaszoltak és odamentek XV. Lajos asztalához, ahol a hivatalos iratok voltak elhelyezve, hogy határozott kézzel, de lázas sietség nélkül aláírjanak.

A többi aláíró elvonulása már a magyarok aláírása közben megkezdődött és hallani lehetett, hogy kinn beindították az autókat, amelyek visszavitték a hivatalos személyeket, vendégeket Versailles-ba vagy Párizsba. Figeac már-már impresszionista stílusban fejezi be tudósítását, mert a szertartás végén beindultak a szökőkutak és a szivárványszínűvé váló vízcseppek telepermetezték a közeli virágokat és a környező teret. A trianoni béke aláírása a beszámoló alapján rövid és rutinos, majdnem banális esemény volt, amit a tudósító kissé bulvárstílusban tállalt a francia olvasóknak, aki hiányolta az érzelmeket.

A külföldi híreknél viszont ott áll az a hír, amely szerint június 4-én az angol Munkáspárt küldöttsége visszatért Magyarországról, amely május 18-tól tartózkodott hazánkban, hogy megvizsgálja a fehérterror szörnyűségeiről szóló híreket és a börtönviszonyokat.⁶⁶

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Uo. 3. Az angol delegáció Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök hívására érkezett Magyarországra. A magyar kormány a fehérterrortól és az országról Nyugat-Európában elterjedt híre-

Paul Louis néhány nappal az esemény után feltette a kérdést: Merre halad Magyarország? Magyarország ugyanis a nyakára tett kés hatására aláírta a trianoni békeszerződést, de jól látja, hogy a katonai elit, amely – az antant segítségével – 1919 óta a hatalmat gyakorolja, uralmon fog maradni a jövőben is. Apponyi gróf, a nagybirtokosok (magnats) egyik vezére, aki a párizsi küldöttséget vezette, beadta lemondását, mert nem akarta viselni az ország feldarabolásának felelősségét. Megvetően írja, hogy magyar feudalizmus nem meri azonnal újrakezdeni a háborút szomszédjai ellen, ami kielégíthetné bosszúszomját és levezetné a szociális feszültséget, ezért belföldön tölti ki a haragját, mert megkínózza, kivégzi a szocialistákat. Megháttrált a fegyver megragadása előtt, amikor létrejött vele szemben a csehszlovák–román–délszláv koalíció, mivel azok az államok, amelyek a Habsburg monarchia és Magyarország feldarabolásával születtek és gyarapították hadizsákmányukat, azonnal felismerték közös érdekeiket. A pesti arisztokraták egyelőre elfojtották szívből jövő nagyravágyásukat, bosszúvágyukat és lemondtak a revánsról.

De mit fog hozni a másnap? És milyen lesz néhány hét múlva Magyarország jogállása? – teszi fel a kérdést Louis. Emlékezteti olvasóit, hogy ez az ország, amely most ennyire előtérbe került, mert levágták azokat a területeit, amelyeknek nagy részét erőszakkal foglalta el és ahol leigázott 12 millió lakost, nem más mint egy hatalmas megművelt síkság a közepén egy óriási fővárossal. A gazdasági és társadalmi helyzetet úgy jellemzi, hogy feudális nagybirtokok uralkodnak a pusztán, amelyeket olyan parasztok művelnek meg, akiknek alig vannak jogaik és most ezek visszatértek a régi rendszerhez (ancien régime). Louis ismeri a dualizmus korát is, mert felidéz egy törvényt, amelyet még a XIX. század végén fogadtak el, és börtönnel bünteti meg azt a parasztot, aki elhagyja a mezőt, ahol dolgozik, és megengedi a tulajdonosnak, hogy erőszakkal visszahozza, ami egy különleges rabszolgaságot tart fenn.⁶⁷ Úgy tudja, hogy ez a falusi nép 1919-ben az általános mozgósítás idején támogatta a pesti ipari munkásságot, akik a proletárforradalom szilárd bázisát adták. A népbiztosok hatalmon maradtak, a nagybirtokosok pedig mint a koblenzi emigránsok⁶⁸ külföldi szuronyokat hívtak segítségül. A következő évtizedekben nálunk is általánosan elterjedt nézetet fogalmaz meg, amikor azt állítja, hogy Friedrich, Huszár és Horthy, akik nem voltak olyan előkelő származásúak mint Esterházy vagy Andrássy, magukra vállalták az agrárius és nagypolgári oligarchia hatalmának restaurálását.

A szerző szerint egy hibrid és bizarr rezsim működik jelenleg Magyarországon. A nemzetgyűlés reakciósabb és klerikálisabb mint az első restaurációs tör-

ket szerette volna ellensúlyozni, de nem tudta, mert a 26 oldalas jelentés részletei leleplezték a könyörtelen megtorlást.

⁶⁷ Az 1898. évi II. törvénycikket már a kritikus kortársak is „rabszolgatörvénynek” nevezték.

⁶⁸ Koblenz 1789 után a francia forradalom ellenfeleinek főhadiszállása volt, ahol XVI. Lajos testvérének, Artois grófjának vezetésével gyülekeztek.

vényhozó gyűlés⁶⁹ (Chambre introuvable) volt XVIII. Lajos idején, mert sietett megszavazni a monarchia visszaállítását, de a király megválasztása függőben van, és amíg nincs, addig is működik, mert Horthy admirális kormányozza az országot. A jövő problémája – és ez nemcsak Magyarországot érinti, folytatja a fejtegetést szélesebb látókörbe helyezve a kérdést – éppen az államfő személye. Eszerint akkor még valóban ideiglenesnek gondolták külföldön is Horthy kormányzóságát és egy tényleges királyt vártak. Szerinte a magyarok hajlandóak lennének visszafogadni egy Habsburgot, talán Károlyt, az ex-császárt, talán József főherceget, de a bukott dinasztia visszatérése nagyon nyugtalanítja a prágai, bukaresti és a belgrádi kormányokat, mert az uralkodó minden látszat ellenére megkísérelhetné visszaszerezni az elfoglalt szlovák, erdélyi vagy horvát területeket, amelyeken régen is uralkodtak. Ezért a Habsburg restauráció egyenlő lenne egy provokációval – szögezi le a publicista – ami azonnal háborúhoz vezetne. Egyesek – és szerinte még Londonban is vannak olyan személyek – a magyar koronát inkább egy brit hercegnek adnák. Angliának ez a közvetett behatolása azonban a Duna-medence közepébe, ahol jelenleg az Egyesült Királyság imperializmusa általánosan elfogadott, biztosan okozna egy kis diplomáciai bonyodalmat. De van még más lehetőség is, amely hosszabb vagy rövidebb időn belül befolyásolhatja Magyarország jövőjét. Optimistán közli, hogy a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség által elrendelt bojkott rettenetesen bosszantja a fehér terroristákat, és ha ez teljes terjedelmében kibontakozik, beláthatatlan következményei lesznek.

A következő hetekben már a Magyarország ellen készülő bojkottról cikkeztek, hiszen éppen a béke aláírásának napján jelent meg az a közlemény a lapban, amely nagyobb betűkkel hirdette, hogy a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség június 20-ra tűzte ki a kampány kezdetét. A szállítómunkások nemzetközi szervezete volt az, amely úgy büntette Magyarországot, hogy megszüntették az áruszállítást, a levél-, telefon- és távíróforgalmat. A magyar kormány június 21-én tiltakozott a bojkott ellen a szakszervezeti szövetségnél, de a magyarelleses hadjárat inkább csak jelképes volt, hiszen július 5-én elkezdődött a volt népbiztosok perének tárgyalása is. A bojkott augusztus 9-ig tartott.

A l'Humanité 1919. december és 1920. június közötti a magyar békeszerződéssel kapcsolatos írásait elemezve egy nem különleges, de nagyon határozott kép bontakozik ki Magyarországról és a francia szocialistákról. A tudósítók és publicisták írásait a politikai hatalom iránti ellenszenv és az elnyomott munkássággal szembeni rokonszenv hatotta át és ez határozta meg a békével kapcsolatos nézeteiket is. Leginkább szembetűnő volt az internacionalizmus eszméje, amely hatására részletesen ecsetelték a fehérterror szörnyűségeit és ilyen szemszögből értékelték Magyarország külpolitikai helyzetét. A magyar munkásság sorsát

⁶⁹ A hírhedt Chambre introuvable, amelyben az ultraroyalisták domináltak 1815–1816 között ülésezett Franciaországban a Bourbon-restauráció idején.

összekötötték a nemzetközi munkásság helyzetével. A Magyarországon uralkodó elitet feudálisnak, klerikálisnak és monarchikusnak, vagyis saját szótáruk szerint reakciónak tartották és mélységesen megvetették. Ugyanakkor aktívan el is ítélték szocializmus- és munkásellenessége miatt és a helyzetet gyakran hasonlították a Bourbon-restaurációhoz, amely ugyanolyan elmaradott társadalmi és gazdasági állapotokat állított vissza. A külpolitikai elemzésekben sokszor helyet kapott a Habsburg-restauráció veszélye is, de a szocialisták úgy látták, ezt meg tudná akadályoznia az antant. Van azonban olyan vélemény is, hogy ha a fehérterror nem lesz véresebb, a külföldi szocialista mozgalom megpróbált volna nyomást gyakorolni a békekonferenciára Magyarország érdekében. „Somogyi és Bacsó meggyilkolása előtt a Szocialista Internacionálénak komoly szándéka volt, hogy akciót indít a tervezett trianoni szerződés legkiáltóbban igazságtalan rendelkezéseinek megváltoztatása érdekében. Ezt Léon Blum felszólalása vezette volna be a francia kamarában. Mihelyt azonban a gyilkosság híre megérkezett Párizsba, Blum elhárította magától a felszólalást és az egész tervet elejtették. Valószínűtlen, hogy a tervezett akcióval komoly eredményt érhetek volna el, de ezt a lehetőséget mégsem lehet teljesen kizárni. Erkölcsi hatása kétségtelenül lett volna mind a nemzetközi szintéren mind a magyar belpolitikában.”⁷⁰

⁷⁰ Gereben István: Egy történelmi dokumentum elé. Beszélő, 2003. szeptember.